

ΣΤΑ ΣΠΛΑΧΝΑ ΤΗΣ ΡΟΔΟΠΗΣ ... ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ, ΜΟΥΣΙΚΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΒΕΝΤΑ ΣΛΟΒΕΝΑ (ΜΕΡΟΣ Α). ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΟ

Ιβάνα Κορακάκη
Γκέντσο Μπάνεβ (επιστημονικός υπεύθυνος)

*Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών*

*Ομιλία 1.
Τόπος διεξαγωγής: Κοβάτσεβιτσα*

Με αφορμή τη λαογραφική συλλογή τραγουδιών *Βέντα Σλοβένα* θα περιηγηθούμε στα βουνά και στα παραδοσιακά χωριά της Ροδόπης. Εδώ που η ψυχή γαληνεύει και ο χρόνος μοιάζει να σταματά, θα κάνουμε μια αναδρομή στο παρελθόν. Θα γυρίσουμε πίσω στο 1860 για να ακολουθήσουμε τη διαδρομή ενός βιβλίου, ποιος συνέβαλε στην έκδοσή του και με ποια κίνητρά ή υπό ποιες συνθήκες και πως εκλαμβάνεται αυτό το εγχείρημα από την κοινωνία .

Εισαγωγή

Ο 19^{ος} αιώνας, θεωρήθηκε μια ταραγμένη περίοδος για την Βαλκανική Χερσόνησο. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία καταρρέει, τα έθνη των Βαλκανίων αφυπνίζονται, αποκτούν εθνική συνείδηση και επαναστατούν απέναντι στον δυνάστη τους. Την ίδια στιγμή, οι Δυνάμεις της εποχής προσπαθώντας να προασπίσουν τα δικά τους συμφέροντα στα Βαλκάνια, εμπλέκονται στα τεκταινόμενα, επηρεάζουν και διαμορφώνουν τις εξελίξεις, καθιστώντας την περιοχή πεδίο σφοδρών συγκρούσεων.

Το 1874 εκδίδεται στην Σερβία ο πρώτος τόμος της λαογραφικής συλλογής *Βέντα Σλοβένα (Beda Slovena)*. Ο συντάκτης του έργου είναι ο Στέφαν Βέρκοβιτς και ο βασικός του βοηθός είναι Ιβάν Γκολογκάνοβ. Ο δεύτερος τόμος εκδίδεται μερικά χρόνια αργότερα, το 1881, στην Αγία Πετρούπολη. Το περιεχόμενο των βιβλίων αποτελείται από λαϊκά τραγούδια, που συλλέχθηκαν κυρίως στην περιοχή της Ροδόπης και εν μέρη στην ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη. Αυτά είναι γραμμένα στη ροδοπική διάλεκτο. Κατά τους συντάκτες του έργου, το περιεχόμενο αναφέρεται στην προϊστορική και προχριστιανική περίοδο, δηλαδή σε μια εποχή ειδωλολατρική, και έχει ιερούργικό ή ιεροτελεστικό χαρακτήρα.

Τι είναι η συλλογή «Βέντα Σλοβένα»;

Η *Βέντα Σλοβένα* όπως προαναφέρθηκε περιέχει βουλγαρικά λαϊκά τραγούδια, που συλλέχθηκαν στα μέσα του 19^{ου} αι. από της περιοχές πλησίον της οροσειράς της Ροδόπης. Χαρακτηρίζονται ως επικά τραγούδια γραμμένα δηλαδή, εμφανίζουν ομοιότητες με τα Ομηρικά έπη και έχουν γραφτεί στην τοπική διάλεκτο. Αναφέρονται σε μια ειδωλολατρική, προϊστορική και προχριστιανική περίοδο, έχουν χαρακτήρα ιεροτελεστικό και θεωρούνται από τον συγγραφέα, ως το έπος των Σλάβων.

Ο πρώτος τόμος περιέχει αφηγήσεις, που σχετίζονται με τις μετακινήσεις και την εγκατάστασή των Σλαβικών φύλων στην περιοχή της Ευρώπης. Αυτές, χρονολογούνται από τον συγγραφέα προγενέστερες της παρουσίας των Ελλήνων και των Κελτών στην περιοχή. Τα μυθολογικά στοιχεία είναι αναπόσπαστο τμήμα του πρώτου τόμου.

Ο δεύτερος τόμος εμπεριέχει τραγούδια που είχαν διασωθεί από την προχριστιανική και προϊστορική αυτή περίοδο μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αι. Αφορούν 21 διαφορετικές γιορτές.

Οι ιστορικές συνθήκες στη Βουλγαρία. Ιστορικό πλαίσιο

Από τον 14^ο αι. η περιοχή της Βουλγαρίας αποτελούσε τμήμα της οθωμανικής αυτοκρατορίας, καθώς το 1371 γίνεται η κατάκτηση του μακεδονικού χώρου και το 1385 η κατάληψη της Σόφια (Sfetas 2009: 33). Η Βουλγαρία θα είναι υπόδουλη για περίπου 500 χρόνια. Σε αυτό το διάστημα τα κράτη της Ευρώπης διαμορφώνονται, πρωτοστατούν στα τεκταινόμενα της περιοχής και συνδράμουν στις εξελίξεις και στα δρώμενα. Ωστόσο, κάποια γεγονότα-σταθμοί θα επηρεάσουν λίγο παραπάνω τη Βαλκανική Χερσόνησο και ως εκ τούτου και την Βουλγαρία.

Σημαντικό γεγονός στους αιώνες που μεσολάβησαν στάθηκαν οι δύο Ρωσοτουρκικοί πόλεμοι (1768-1774 και 1787-1792), και στους δύο κερδίζει η Ρωσία. Τα σημαντικότερα οφέλη αποκομίστηκαν από τον πρώτο πόλεμο με κυριότερο αυτό της συνθήκης του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή. Η Ρωσία απέκτησε πρόσβαση στη Μαύρη Θάλασσα και τον Δούναβη. Αυτό σήμαινε και αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής της, εστιάζοντας στην προσέγγιση των Βαλκανίων ως προστάτιδα χώρα των ορθόδοξων πληθυσμών που ζουν στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Αυτή η θέση της Ρωσίας θα ανατραπεί μετά το τέλος του Κριμαϊκού πολέμου (1853-1856). Σε αυτόν η Αγγλία και Γαλλία (και έπειτα η Αυστρία και η Σικελία) θα συμμαχήσουν εναντίον της Ρωσίας. Βασικό αίτιο του πολέμου στάθηκε η επιθυμία της Γαλλίας να απομονώσει πολιτικά τη Ρωσία αναχαιτίζοντας τις όποιες επιδιώξεις της για παραχώρηση προνομίων στους ορθόδοξους Χριστιανούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και συγχρόνως υποσκάπτοντας τις οποιοσδήποτε ενέργειές της για εδραίωση της παρουσίας της στα Βαλκάνια. Η Ρωσία θα χάσει τον πόλεμο και η ταπείνωση του γοήτρου της θα είναι μεγάλη. Υπογράφει τον Μάρτιο του 1856 συνθήκη ειρήνης με δυσχερέστατους όρους, όπως να αποχωρήσει από το Δέλτα του Δούναβη και από μέρος της Βεσσαραβίας, να αποστρατικοποιηθεί η Μαύρη Θάλασσα και να αναθεωρηθεί η Σύμβαση των Στενών του Λονδίνου από το 1841 (Katsovska-Malingoudi 2008: 147).

Μετά τον Κριμαϊκό Πόλεμο και μέχρι το 1870 η Ρωσία θα αλλάξει την εξωτερική της πολιτική προς άλλες κατευθύνσεις. Από το 1870 και μετά θα επανεμφανιστεί στα Βαλκάνια και εκμεταλλευόμενη τη θεωρία του Πανσλαβισμού θα αξιώσει την απελευθέρωση όλων των Σλάβων (Katsovska-Malingoudi 2008: 163-165).

Ωστόσο εκείνη η περίοδος για την Βαλκανική Χερσόνησο ήταν αρκετά δύσκολη. Βασικό σημείο προστριβών ήταν η Μακεδονία η οποία τότε ανήκε στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και εντός αυτής ζούσαν λαοί με διαφορετικές θρησκείες και διαφορετικές γλώσσες. Λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης, χώρες όπως η Ελλάδα, η Βουλγαρία και η Σερβία, ήθελαν να την προσαρτήσουν. Η Ελλάδα λόγω του ελληνόφωνου πληθυσμού της στην περιοχή, του Ορθόδοξου Πατριαρχείου αλλά και της οικονομικής και πολιτιστικής της παρουσίας ασκούσε μεγάλη επιρροή. Από την άλλη η Βουλγαρία ήδη από το 1870 και έπειτα ξεκινάει να προσεταιρίζεται την Μακεδονία ύστερα από την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας, της αυτοκέφαλης δηλαδή βουλγαρικής εκκλησίας. Η Σερβία, βλέποντας την υφιστάμενη κατάσταση στην Μακεδονία, δεν έμεινε άπραγη. Για να περιορίσει την αργή, αλλά σταδιακή αύξηση της βουλγαρικής επιρροής στην περιοχή, ασκεί προπαγάνδα, στηριζόμενη σε δυο κύριους άξονες. Αφενός επιστρατεύει και αξιοποιεί τον μύθο της καταγωγής των Σλάβων της Μακεδονίας από τους αρχαίους Μακεδόνες, ώστε να επιτύχει την ιστορική σύνδεση της Σερβίας με τους Σλάβους της Μακεδονίας και άρα με την Μακεδονία ως γεωγραφική περιοχή. Αφετέρου χρησιμοποιεί το επιχείρημα της μη σλαβικής καταγωγής των Βουλγάρων. Κατά το σερβικό δόγμα, οι Βούλγαροι είναι ταταρικής καταγωγής. Επομένως ο αδελφός λαός των Σλάβων της Μακεδονίας δεν μπορεί να είναι άλλος εκτός των Σέρβων.

Για τον περιορισμό της ελληνικής πολιτιστικής επιρροής η Σερβία είχε μεριμνήσει νωρίτερα. Προσπάθησε να υποβαθμίσει το στοιχείο του ελληνισμού στην Μακεδονία και να μειώσει την επιρροή του στους σλαβόφωνους και σλαβικούς πληθυσμούς, οι οποίοι λόγω θρησκείας υπάγονταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Μία ισχυρή παρουσία του σλαβικού στοιχείου στην περιοχή, με διαμορφωμένη (σερβική) σλαβική συνείδηση, θα αποτελούσε το έναυσμα για τη Σερβία να προβάλλει επιτυχώς τις διεκδικήσεις της στην περιοχή. Η προσπάθεια της υπονόμησης του ελληνισμού στην Μακεδονία από τους Σέρβους ενδυναμώθηκε και από την αποστολή ενός πολιτικού πράκτορα, του Στέφαν Βέρκοβιτς (Sfetis 2009: 178, 421-427).

Ο Στέφαν Βέρκοβιτς και ο Ιβάν Γκολογκάνοβ

Ο Στέφαν Βέρκοβιτς, όπως ειπώθηκε, ήταν απεσταλμένος πολιτικός πράκτορας της Σερβίας στη Μακεδονία με απώτερο σκοπό να αποτρέψει τους σλαβικούς πληθυσμούς να αποκτήσουν ελληνική συνείδηση και ως εκ τούτου να υπονομευτούν οι βλέψεις της Ελλάδας στην περιοχή. Η πολιτική της Σερβίας αποσκοπούσε στη διατήρηση της σλαβικής συνείδησης αυτών των πληθυσμών. Ο Στέφαν Βέρκοβιτς, σερβοβοσνιακής καταγωγής, από το 1850 είχε εγκατασταθεί στις Σέρρες. Παρόλα αυτά, από ένα σημείο και μετά δείχνει να αλλάζει ρότα και να συμβάλει με τον τρόπο του στη δημιουργία βουλγαρικής εθνικής συνείδησης. Το 1860 εκδίδει στο Βελιγράδι το βιβλίο *Τα δημοτικά τραγούδια των Μακεδονο-βουλγάρων* (Народни песни на македонските българи). Γενικά φαίνεται να έπραττε και για την Βουλγαρία, καθώς αργότερα, μετά το 1891, εγκαταστάθηκε στο νεοσύστατο κράτος και έλαβε την υποστήριξη της κυβέρνησης του Στέφαν Σταμπολόφ προκειμένου συγκεντρώσει αποδείξεις για την αυθεντικότητα της συλλογής *Βέντα Σλοβένα*.

Ο Βέρκοβιτς εκδίδει τον πρώτο τόμο της *Βέντα Σλοβένα* στο Βελιγράδι το 1874. Το βιβλίο πληροί τις προδιαγραφές της εποχής, που είχαν σκοπό την εθνική αφύπνιση. Ανταποκρίνεται στα πρότυπα του Ρομαντισμού του 19^{ου} αι. (Sfetis 2009: 132, 423) και στηρίζεται στις ιδέες του μεγάλου Βούλγαρου επαναστάτη και λόγιου Ρακόφσκι. Είναι η εποχή που τα έθνη αφυπνίζονται και υμνούν το παρελθόν τους. Η τάση αυτή στη Βουλγαρία εκδηλώθηκε κυρίως μέσω του Ρακόφσκι (στις αρχές του 19^{ου} αι.) και της θεωρίας του ότι η καταγωγή των Βουλγάρων σχετίζεται άμεσα με τους Ινδούς και είναι από τα αρχαιότερα φύλα στην περιοχή (Stefanon: 3). Ταυτόχρονα επιχείρησε να συνδέσει τις απόψεις του με τη γενική θεωρία περί των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, η οποία αναπτύχθηκε συστηματικά κατά το 19^ο αιώνα στα Ευρώπη. Ο Ρακόφσκι πίστευε ακράδαντα ότι η Βουλγαρία έπρεπε να ανασυγκροτηθεί και να απελευθερωθεί από τον οθωμανικό ζυγό στηριζόμενη στις δυνάμεις της και συνάμα να αποδεσμευτεί από το Πανσλαβισμό της Ρωσίας. Για τον λόγο αυτό η θεωρία του βασίζεται στην ινδική καταγωγή των Βουλγάρων.

Η θεματική της *Βέντα Σλοβένα* αφορά τα βουλγαρικά λαϊκά τραγούδια της προχριστιανικής περιόδου, τα οποία συλλέχθηκαν στα μέσα του 19^{ου} αι. από της κατοικημένες περιοχές πλησίον της οροσειράς της Ροδόπης. Χαρακτηρίζονται ως επικά τραγούδια, γραμμένα δηλαδή κατά το πρότυπο των Ομηρικών επών. Αναφέρονται σε μια ειδωλολατρική, προϊστορική και προχριστιανική περίοδο και διαθέτουν ιεροτελεστικό χαρακτήρα. Ο συγγραφέας τα θεωρεί έπος των Σλάβων.

Ο πρώτος τόμος περιέχει αφηγήσεις που σχετίζονται με τις μετακινήσεις και την εγκατάστασή των Σλαβικών φύλων στην περιοχή της Ευρώπης. Οι μετακινήσεις αυτές τοποθετούνται χρονολογικά πριν την παρουσία των Ελλήνων (και Κελτών) στην περιοχή. Τα μυθολογικά στοιχεία είναι αναπόσπαστο τμήμα του πρώτου τόμου. Ο δεύτερος τόμος εμπεριέχει τραγούδια που είχαν διασωθεί από την προχριστιανική και προϊστορική περίοδο μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αι. και αναφέρονται σε 21 διαφορετικές γιορτές λειτουργικού χαρακτήρα.

Κάπου εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο Βέρκοβιτς δεν ήταν παρά ο συντάκτης και ο επιμελητής των βιβλίων. Δεν γνώριζε βουλγαρικά, ούτε ήταν βουλγαρικής καταγωγής. Έδωσε

τίτλους στα τραγούδια και επιμελήθηκε την έκδοση και των δύο τόμων. Τα τραγούδια τα συνέλεγε για λογαριασμό του, κυρίως ο Ιβάν Γκολογκάνοβ, ένας δάσκαλος ο οποίος με την σειρά του τα έβρισκε από ντόπιους τραγουδιστές (Stefanov). Εκείνοι του τα απήγγειλαν υπό την μορφή διήγησης επί πληρωμή, ενώ ο Γκολογκάνοβ τα κατέγραφε και έπειτα τα έδινε στον Βέρκοβιτς (Kulev 2012). Περιστασιακά συνέλεξαν τραγούδια και άλλοι συνεργάτες του, όπως ο Αρσένι Κοστέντσεφ (1842-1924).

Ήδη το 1867, ο Βέρκοβιτς συμμετείχε στο 1^ο Πανρωσικό αρχαιολογικό συνέδριο στην Μόσχα. Εκεί παρουσίασε μέρος της έρευνάς του με τα τραγούδια σχετικά για τον Ορφέα τον οποίο θεωρούσε υπαρκτό πρόσωπο και όχι μυθολογικό. Οι απόψεις της ακαδημαϊκής κοινότητας αναφορικά με τα τραγούδια που ανακοίνωσε ο Βέρκοβιτς δίσταντο, καθώς κάποιοι πίστευαν ότι ανακαλύφθηκε η αρχαία καταγωγή των Σλάβων, ενώ άλλοι τα θεώρησαν χειραγωγημένη απάτη. Λίγα χρόνια μετά, το 1874, εκδίδει τον πρώτο τόμο της *Βέντα Σλοβένα* στο Βελιγράδι (Verkovich, Barsukov 2011).

Το 1875 ξεσπάει στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη εξέγερση, η οποία εξελίσσεται σε μια γενικευμένη πολεμική σύρραξη με εμπλεκόμενα όλα τα Βαλκάνια. Η εξέγερση των Βόσνιων ήταν αποτέλεσμα της υψηλής φορολογίας που επεβλήθη από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Τον Απρίλιο του 1876 εξεγείρεται και η Βουλγαρία. Οι Οθωμανοί την καταπνίγουν με απίστευτη βιαιότητα. Τα γεγονότα αυτά έγιναν γνωστά, όταν η τσέτα¹ του ποιητή Χρίστο Μπότσεφ (Sfetas 2009: 253) μετά από μια δύσκολη μάχη με τους Οθωμανούς διαλύθηκε και ο ίδιος σκοτώθηκε. Το γεγονός αυτό στάθηκε αφορμή, ώστε να γνωστοποιηθεί ο βουλγαρικός αγώνας στην Ευρώπη. Υπήρχαν πια μάρτυρες των βιαιοτήτων που υφίσταντο οι Βούλγαροι από τους Οθωμανούς (Sfetas 2009: 295). Η Αγγλία, η οποία είχε συμφέροντα στην περιοχή και μάλιστα αντικρουόμενα με της Ρωσίας, θορυβήθηκε εντόνως. Η Ρωσία, ήθελε τη δημιουργία ενός βουλγαρικού κράτους, το οποίο θα χρησιμοποιούσε ως προτεκτοράτο για την εξυπηρέτηση των δικών της συμφερόντων στα Βαλκάνια. Η Αγγλία απ' την άλλη, προσπαθούσε να αποτρέψει το ρωσικό σχέδιο και να διατηρήσει ζωντανή την καταρρέουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το ίδιο έτος στον πόλεμο εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εισέρχονται η Σερβία και το Μαυροβούνιο. Τον Μάρτιο του 1877 η Οθωμανική Αυτοκρατορία απορρίπτει το Πρωτόκολλο του Λονδίνου που εξέδωσε η Αγγλία ζητώντας μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (Sfetas 2009: 301). Η Ρωσία είχε πλέον την αφορμή να κηρύξει πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878 νικούν οι Ρώσοι. Το Πρωτόκολλο ανακωχής υπογράφεται στην Αδριανούπολη τον Ιανουάριο του 1878, μεταξύ της Ρωσίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και έπειτα στην προσωρινή Συνθήκη ειρήνης του Αγίου Στεφάνου τον Μάρτιο του 1878, όπου αποφασίζεται η δημιουργία ενός διευρυμένου βουλγαρικού κράτους, από τον Δούναβη μέχρι το Αιγαίο και απ' την Μαύρη Θάλασσα μέχρι τα αλβανικά όρη.

Στις 13 Ιουλίου 1878 συγκαλείται το συνέδριο του Βερολίνου, όπου υπογράφεται η οριστική συνθήκη και η τελική οριοθέτηση των συνόρων του βουλγαρικού κράτους. Ως σύνορα της Βουλγαρίας τέθηκαν ο Δούναβης και ο Αίμος. Δεν ανεξαρτητοποιήθηκε, αλλά αναγνωρίστηκε ως αυτόνομη ηγεμονία φόρου υποτελής στον σουλτάνο. Ορίστηκε επίσης η ίδρυση της Ανατολικής Ρωμυλίας ως ημιαυτόνομης ηγεμονίας, νοτίως του Αίμου. Η Μακεδονία παρέμενε στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Sfetas 2009: 309).

Όσο τα Βαλκάνια βρίσκονταν σε εμπόλεμη ζώνη κατά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο, στις 10 Αυγούστου του 1877 διεξήχθη στο Καζάν της Ρωσίας το 4^ο Πανρωσικό αρχαιολογικό συνέδριο, στο οποίο συμμετείχε ο Βέρκοβιτς. Σε αυτό παρουσίασε τα τραγούδια που είχε συλλέξει κατά την παραμονή του στη Μακεδονία και τη Ροδόπη. Η παρουσίαση του έργου του έλαβε ποικίλες κριτικές. Αργότερα ο Barsukov εξέδωσε τη *Βέντα Σλοβένα* σε ρωσική

¹ ένοπλη ομάδα που είχε οργανωθεί στο εξωτερικό και θα εισέβαλλε στη Βουλγαρία για να ξεκινήσει επανάσταση.

μετάφραση. Αναφερόμενος στη διαμάχη που ξέσπασε με την αρχική έκδοση του έργου, χαρακτηρίζει ως ψευδοεπιστήμονες αυτούς που υποστήριζαν ότι δεν δύναται να ευσταθούν τα λεγόμενα του Βέρκοβιτς, καθώς αναφέρεται σε μια εποχή τόσο παλιά που δεν μπορεί να υπάρχουν μνήμες και αποδεικτικά στοιχεία. Οι αμφισβητίες της αυθεντικότητας των τραγουδιών εστίασαν και σε ζητήματα γύρω από τους γεωγραφικούς του προσδιορισμούς (Verkovich, Barsukov 2011).

Παρόλα αυτά ο Βέρκοβιτς είχε κερδίσει το θαυμασμό του Τσάρου, της οικογένειάς του, την συμπάθεια της Αυλής του και είχε και την υποστήριξη των αριστοκρατών που είχαν πολεμήσει στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο, ενώ φαίνεται να είχε κερδίσει και την εύνοια της ρωσικής ορθόδοξης εκκλησίας.

Υστατη απόδειξη των καθαρά πολιτικών διαστάσεων που είχε λάβει πια η υπόθεση *Βέντα Σλοβένα* αποτελεί η αξιοσημείωτη θέρμη με την οποία οι ανώτερες τάξεις των κληρικών της ορθόδοξης εκκλησίας της Ρωσίας υποστήριζαν αυτό το έργο. Η εκκλησία βοήθησε και έμπρακτα στην έκδοση του δεύτερου τόμου της λειτουργώντας ως χορηγός, καθώς πολλοί ανώτατοι κληρικοί και ιερείς διέθεσαν προσωπικά τους κεφάλαια προκειμένου να δυνδράμουν στην έκδοση (Verkovich, Barsukov 2011, II). Τον 17^ο αι. είχε ξεσπάσει εντός της ρωσικής εκκλησίας μια από τις σημαντικότερες κρίσεις, αυτή που αφορούσε την αναθεώρηση των λειτουργικών βιβλίων. Οι κληρικοί χωρίστηκαν σε υποστηρικτές των μεταρρυθμίσεων και πολέμιους αυτών (τους λεγόμενους παλαιόπιστους ή σχισματικούς) με τη διαμάχη αυτή να λαμβάνει τεράστιες διαστάσεις και να διχάζει όχι μόνο τους κληρικούς αλλά και τους πιστούς (Papageorgiou 2018: 317-326). Μοιάζει λοιπόν αδιανόητο πώς μετά από δύο μόλις αιώνες η εκκλησία αυτή θα αγκάλιαζε και θα χρηματοδοτούσε την έκδοση βιβλίου ειδωλολατρικού περιεχομένου, κινδυνεύοντας επί της ουσίας όχι μόνο να αναζωπυρώσει μια παλιά διαμάχη που έχει κοπάσει, αλλά ίσως να πυροδοτήσει και μια νέα.

Ο Βέρκοβιτς είχε την ηθική και υλική αρωγή του τσάρου, της αυλής και των αριστοκρατών και της εκκλησίας (Verkovich, Barsukov 2011, II). Υπό αυτές τις συνθήκες το 1881 εκδίδεται στην Αγία Πετρούπολη ο δεύτερο τόμος της συλλογής.

Η αποδοχή του έργο από την κοινωνία

Η *Βέντα Σλοβένα* όπως όταν εκδόθηκε δίχασε, έτσι και σήμερα παραμένει ένα αμφιλεγόμενο θέμα. Όταν πρωτοεκδόθηκε οι επιστήμονες χωρίστηκαν σε αυτούς που υποστήριζαν ότι τα τραγούδια αυτά αναδεικνύουν την ιστορία των σλάβων και πως μέσα σε αυτά διακρίνεται η πολιτισμική ανάπτυξη της περιοχής, και σε αυτούς που αρνούνταν τη γνησιότητά τους. Μερικοί εξ αυτών ενστερνίζονταν την άποψη ότι τα τραγούδια είναι πλαστογραφημένα από τον Βέρκοβιτς, από τον Γκολογκάνοβ ή και από τους συνεργάτες του (Stefanov: 66-67). Ωστόσο, από αυτά που έχουν γνωστοποιηθεί μέχρι στιγμής διαπιστώνεται ότι ντόπιοι τραγουδιστές έδιναν τα τραγούδια στον Γκολογκάνοβ, εκείνος τα κατέγραφε, και μάλιστα είχε αναπτύξει και διάφορα κριτήρια για το ποια τραγούδια θα προωθεί, και τα έδινε στον Βέρκοβιτς ο οποίος με τη σειρά του τους έδινε τίτλους και τα έβαζε σε σειρά προς έκδοση. Τα τραγούδια δεν είναι αποκυήματα της φαντασίας του Βέρκοβιτς και του Γκολογκάνοβ, μπορεί όμως να είναι προϊόντα της φαντασίας αυτών που τροφοδοτούσαν τον Γκολογκάνοβ με αυτά. Ακόμα και έτσι να είναι όμως αποτελούν δείγματα της ψυχής των κατοίκων της Ροδόπης (Bochkov 2015: 4, 18).

Το 1878 η Βουλγαρία απελευθερώνεται. Μετά τη σύσταση του νέου βουλγαρικού κράτους, ένα επιτελείο επιστημόνων ανέλαβε να εξετάσει αν αυτά τα τραγούδια ήταν αυθεντικά και πήγε σε κάποια από τα χωριά από όπου τα είχαν βρει. Δεν συνάντησαν όμως κανέναν που να τα γνωρίζει. Το περιεχόμενο της δίτομης συλλογής απορρίφθηκε ως πλαστό. Ακολούθησαν αρκετές μελέτες πριν το Β΄ ΠΠ και μετά και οι περισσότερες έκλιναν προς το ίδιο γενικό συμπέρασμα, ενώ η συζήτηση είχε ατονήσει. Μετά την πτώση του κομμουνισμού

στη Βουλγαρία το ζήτημα ήρθε και πάλι στην επιφάνεια με μερίδα επιστημόνων να προσπαθούν να ελέγξουν τη γνησιότητα της συλλογής και την επιχειρηματολογία των διαφορετικών απόψεων. Μερικοί ισχυρίζονται ότι τα τραγούδια είναι αυθεντικά, καθώς εντοπίζονται επαναλαμβανόμενοι γραμματικοί τύποι, που μοιάζουν με αρχαία γλωσσολογικά κατάλοιπα. Οι τελευταίοι επίσης θεωρούν ότι παρεμβάσεις έχουν γίνει στην απόδοση των τίτλων των τραγουδιών, κυρίως αυτών που αφορούν τον Ορφέα, καθώς δεν φαίνεται να υπάρχει πουθενά, αλλά εντούτοις υπάρχουν ονόματα που μοιάζουν με παραφθορές του «Ορφέα».

Νεότερες μελέτες δίνουν μια διαφορετική προσέγγιση στο θέμα. Διακρίνουν στη *Βέντα Σλοβένα* ψήγματα της ορφικής θρησκείας που ήταν διαδεδομένη στην αρχαία Θράκη². Τα ορφικά αυτά στοιχεία διατηρήθηκαν στην περιοχή της Ροδόπης. Κάποια από αυτά τα στοιχεία εμφανίζονται και σε τελετουργικές πρακτικές των νεότερων χριστιανικών χρόνων (Isaev 2018: 1-2). Σε κάθε περίπτωση όμως στη *Βέντα Σλοβένα* συναντάμε δείγματα προφορικής παράδοσης που είτε είναι αυθεντικά, είτε όχι. Σίγουρα όμως αποτελούν κτήμα της βουλγαρικής πνευματικής και φολκλορικής παράδοσης (Bogdanov 1997: 2-3).

Συμπέρασμα

Η *Βέντα Σλοβένα*, εκτός από μια συλλογή που αναδεικνύει τα παραδοσιακά τραγούδια από μια αμφισβητούμενη κατά τον 19^ο αι. γεωγραφική ζώνη, κατέληξε να γίνει όπλο επίτευξης πολιτικών σκοπιμοτήτων. Εκδόθηκε υπό δύσκολές συνθήκες με αμφίβολες προθέσεις των εκάστοτε εκδοτών. Επιστήμονες και κοινό ήταν και παραμένουν διχασμένοι. Ωστόσο, τα βαθύτερα κίνητρα και οι ιστορικές συνθήκες, δεν αναιρούν το γραπτό τεκμήριο και το τελικό εκδοτικό εγχείρημα. Θεωρείται ένα επικό λογοτεχνικό έργο άνω των δέκα χιλιάδων στίχων με μια μοναδική ιστορία να ξετυλίγεται μέσα σε αυτό. Αναμφισβήτητα, από λογοτεχνικής απόψεως εγείρει θαυμασμό από ιστορικής σκοπιάς μοιάζει φαιδρό, και υπό το λαογραφικό πρίσμα παραμένει ένας άλυτος γρίφος, αλλά συγχρόνως και ένας πραγματικός θησαυρός.

Βιβλιογραφία:

Editions

Veda Slovena vol. I – *Veda Словена. Български народни песни отъ предисторично и предхристиянско доба, открийль в Тракия и Македония и издалъ Стефанъ И. Верковичъ*, книга I / *La Veda Slave. Chants populaires des Bulgares de Thrace & de Macédoine de l'époque préhistorique & préchrétienne. Découverts et édites par Etienne J. Verkovich*, volume I. Belgrade 1874

Veda Slovena vol. II – *Veda Словенахъ. Обрядни песни отъ язическо врѣмя. Упазени со устно предание при Македонско-Родопскит-те Българо-Помаци, собрани и издани Стефаномъ Ил. Верковичемъ*. Книга друга. Saint Petersburg 1881.

Veda Slovena 1997: *Веда Словена*, Том I-II, събрал Стефан Веркович. Анализи Богдан Богданов, Борис Христов, Л. Антонова, София: Отворено общество 1997

Verkovich, Barsukov 2011: *Веркович, Стефан. Веда Словян: Болгарские народные песни*, том 1 и том 2; *перевод с древнеболгарского языка В.Г Барсукова*, Москва 2011 <<https://rodobogie.org/content/veda-slavyan-verkovich-si>> (Access: 20.08.2020)

Veda Slovena 2019: *Веда Словена - Адаптирано издание*, Поетически превод: дфн Росен Р. Малчев, Съставители: д-р Миглена Христовова, доц. д-р Константин Рангочев, София: Ракета, 2019 <<https://tribune.bg/bg/obshtestvo/veda-slovena-adaptirano-izdanie/>> (Access: 20.08.2020)

² Η αρχαία Θράκη ήταν πολύ μεγαλύτερη σε έκταση από το σημερινό γεωγραφικό διαμέρισμα που υπάγεται στην Ελλάδα.

Documentaries

Kulev 2012: Кулев Анри. Загадката „Веда Словена“ (документален филм)

<<https://www.imdb.com/title/tt5337964/>> <<https://bnt.bg/bg/a/zagadkata-veda-slovena>>;

<<https://www.youtube.com/watch?v=wZK>>; <<https://www.youtube.com/watch?v=XyX>>

(Access: 20.08.2020)

Research

Bochkov 2015: Бочков, Пламен. *Веда Словена – 140 години по-късно*. София: Издателство на Нов български университет, 2015

Bogdanov 1997: Богданов, Богдан. Загадката „Веда Словена“. // *Веда Словена*. Т.1. Съст. Б. Христов.

Isaev 2018: Исаев, Денис. "Възможни етнокултурни взаимодействия, съхранени в епоса „Веда Словена“. // *Годишник на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика »Онгъл«* 16, 2018, 335-339.

Isaev 2019: Исаев, Денис. Видове време и взаимодействията им в пространствата на епоса „Веда Словена“ // *Thracia XXIV*, 2019, 370–380

Katsovska-Malingoudi 2008: Катσόβσκα-Μαλιγκούδη, Γιάννα. *Η αυτοκρατορική Ρωσία (1613-1917)*, Αθήνα, 2008

Parageorgiou 2018: Αγγελική. Παλαγεωργίου, *Ανατολικοί και δυτικοί Σλάβοι*, Αθήνα, 2018

Sfetas 2009: Σφέτας, Σπυρίδων. *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία*. [Τόμος Ι] Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 2009

Stefanov: Стефанов, архимандрит Павел. *Тракийското наследство в българската култура* (unpublished)

Беновска-Събкова 2014: Беновска-Събкова, Милена. Хроника на спора за Веда Словена (1867 – 1968), Том 1, София : Онгъл, 2014